

alföld

IRODALMI, MŰVELŐDÉSI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZABÓ MAGDA 75 ÉVES:

GÖRGEY GÁBOR

KABDEBÓ LÓRÁNT

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

LAKATOS ISTVÁN

POMOGÁTS BÉLA

RÓNAY LÁSZLÓ ÍRÁSAI

TAMÁS ATTILA

„TÖPRENGÉS

AZ IRODALMI ÉRTÉKRŐL”

VAJDA MIHÁLY

EGY FILOZÓFUS

(LÁB)JEGYZETEI

SZÉKELY JÁNOS

EMLÉKEZETE

NEGYVENHARMADIK ÉVFOLYAM 1992/10

alföld

NEGYVENHARMADIK ÉVFOLYAM — 1992. OKTÓBER

Szabó Magda 75 éves

A Getz Corporation magyar írói életműdíj laudációja	3
Görgey Gábor: Szabó Magda mondatai	5
Várhelyi Ilona: A kavics csobbanása (Szabó Magda születésnapjára)	6
Simon Zoltán: Az életmű centruma	10
Lakatos István: Valami a képzeletről	13
Monoszló Dezső verse: Búcsú	14
Baránszky László verse: szabó magdához	15
Szabó Magda történetei a képernyőn (Zsurzs Évával beszélget Dobos Marianne)	16
Szabó Magda: Excerpta (Részletek a Régimódi történet című tévéjátékból)	21
Ferenczi László: „Szilfán halat” (Szabó Magda verseiről)	36
Rónay László: A modern esszé lehetőségei (A félistenek szomorúsága margójára)	38
Kovács Sándor Iván: Szabó Magda, a színpélemzés mestere	44
Pomogáts Béla: Szigorúság és szeretet (Szabó Magda két regényéről)	51
Kerényi Magda: Egy pillanat és több évezred	56
Eva Haldimann: Egy huszadik századi Creusa (Szabó Magda: A pillanat — V. Horváth Károly fordítása)	60
Kabdebó Lóránt: Mértékegysége: az emberi méltóság (Az összeállítást Kabdebó Lóránt szerkesztette)	63

fórum

Tamás Attila: Töprengés az irodalmi értékről (1. rész)	77
Vajda Mihály: Filozófiai (láb)jegyzetek (Bele-elegyedés egy párbeszéd-be)	86
Márkus Béla: Levelek odaátról (Székely János 1929—1992)	93

képek

Az első borítón Szabó Magda fotója. Az illusztrációk László Ákos grafikái.

Levelek odaátról

SZÉKELY JÁNOS (1929—1992)

Tudjuk, Tőle tudjuk, hogy ami létrejött egyszer, az véget is ér; az élet nem más, mint felkészülés a halálra, tréning a koporsóra, máskülönben az égvilágon semmire sem jó, csak arra, hogy legyen időnk begyakorolni a halált, ami tán a legjobb, ami történhet az emberfiával, ezért is irigyelhette Luther a holtakat a temetőben — — —

tudjuk, Tőle tudjuk, hogy ezen a szomorú földön soha semmit sem volna szabad cselekednünk, keleti, tetőtől talpig keleti ember módjára csak hagyni kellene, hogy minden, de minden megtörténjék velünk; ebben az örökös versengésben és meghasonlásban, örökös konfliktushelyzetben, ami az emberi élet, történjék meg velünk újra a megborzongató, öröms szerelem is és a porig alázó gyötretés, a tehetetlen kiszolgáltatottság is, minden, de minden, csak hogy soha semmit ne tegyünk — — —

tudjuk, Tőle tudjuk, hogy az emberi társadalomból, e monstuózus és züllött struktúrából és a történelemből, e lidércnyomásos horror-regényből csak úgy lehetne visszatalálni a természeti állapotba, ahol nincs semmiféle kiváltság, uralom, elnyomás, s ahol mindnyájan szabadok vagyunk — ha levetkőznénk embervoltunkat, ha elfelejtenénk beszélni, ha feladnánk ontikus adottságunkat, a nyelvet — — —

tudjuk, Tőle tudjuk, hogy elvesztegetett idő minden perc, amit nem koporsójában tölt el az ember, s hogy minden más csak uralkodni s tetszeni vágyás, hatalomvágy és hívság — — —

tudjuk, Tőle tudjuk, mégis most, hogy már a halál sem tartogathat meglepetést, és miután Neki sincs már, Neki végképp nincs már elvesztegetni való ideje — úgy búcsúznak Tőle, mint akik semmit sem értettek meg és semmit sem fogadnak el rögeszméiből. Azokkal a levelekkel búcsúztatjuk, amelyekre talán nem hiába vesztegette az idejét, amelyek sokat elárulnak róla. Mégiscsak jók így valamire az életben. Ó biztosan megbocsátaná, ami történik velük — napvilágra kerülésüket —, és mosolyogna, hogy a címzettjük a hivalkodás, a kérkedés, a magamutogatás vádját idézi általuk a saját fejére.

1.

Kedves Márkus Béla!

Van Babitsnak, már az utolsó időkből egy (befejezett) verse, abban ez olvasható:

*Nem ismersz, messze vagy, barátom!
Ha látnád, hogy fetrengek itt...
nem írtad volna, amit írtál.*

Én a debreceni találkozót nem mondtam le, hanem becsületesen megírtam a rendezőknek, hogy képtelen vagyok már utazni. Nem „fetrengok” éppen, nem vagyok még ágyhoz kötött, csak lakáshoz kötött vagyok, de szíves társaságokba járni, ide-odautazni már csakugyan képtelen vagyok.

Kedves Márkus Béla, a kevesek közé tartozik, akik olvasták a munkáimat. Akkor frissiben bizonyára tudta is (csak hogy időközben talán elfelejtette), hogy én különben sem vagyok emberek közé való. Aggódok miattuk, szánom őket, de

közben félek is tőlük, afféle magányos tudatként a (politikai) cselekvés tengerében — attól tartok, úgysis csak belefulladás. De hát nem erről van szó, hanem a porckopásomról.

Annak idején, értő kritikáját olvasva konstatálhattam, hogy két könyvem, 1961 és '63 között, nem került el a figyelmét. Ezekről különösképpen szerettem volna elbeszélgetni. Tudnia kell, hogy az a két könyv az apámnak volt az ára. A legnagyobb irodalmi kitüntetésben részesültem akkoriban: visszakaptam a börtönből apámat. Úgyhogy én sohasem fogom megbánni, amit tettem: megint megtenném, ha megint visszakaphatnám cserében. S nemhogy morális vesztésként hagytam volna el a terepet, ahogy hinni lehetne, hanem még gazdagabban is! Azt kérde, mivel? Hát a konformizmus tapasztalatával! Enélkül sohasem tudtam volna megírni például nemrég megjelent Mórjaimat.

Láthatja: tényleg a szerencse gyermeke vagyok, eddig még minden hasznomra vált. Csak a betegségem, a korai megvényülésem nem akar hasznomra válni. Nem baj, hiszen tudtuk, hogy így lesz, ezek a játékszabályok. De még emellett is sajnálom, hogy nem tudunk elbeszélgetni.

Igen szépen köszönöm a figyelmét, szeretettel üdvözlöm:

Székely János

2.

91. IV. 20.

Azt hittem, már meg is kaptad ezt a küldeményt, most pedig visszahozták, mert nem volt rajta elég bélyeg. Lassan már a bélyegrevaló is probléma lesz nálunk.

Kedves Béla!

Annyira megtiszteltél múltbeli figyelmeddel, olyan nagy áldozatot hoztál ezzel a két kötet Szabó Lőrincsel most is, hogy elhatároztam: mihelyt elkészülök valamivel (írással persze), azt neked, az Alföldnek küldöm el. Na mármost, én jól tudom: öregember vagyok, bizonyára szklerotikus is, tehát nem várhatom el magamtól (s ne várja el tőlem senki), hogy a legjobb színvonalamat nyújtsam, erre már nem vagyok képes. De mégis, tőlem telhetőleg becsületesen megcsinálók mindent, amit még csinálhatok. Ilyent tudtam csinálni, nem jobbat; ezt küldöm el, nem mást; örülnék, ha hasznát tudnátok venni, de ha nem ütné meg a mértéketeiket, akkor sem lesz okom haragra.

Felteszem azonban, hogy közölni tudjátok a tézisnovellát — ebben az esetben megkérnélek valamire. Nem vagyok honoráriumvadász, nem fogadok el díjakat, efféléket, akárhányszor ingyen is odaadom az írásaimat, ha valaki kéri. Most azonban ott él nálatok a kedves fiam (aki jobb szobrász, mint amilyen író én vagyok), Székesfehérvárt telepedett meg — és egyszerűen nincs jövedelme. Csak a múlt hónapban is hiába pályázott a Derkovits ösztöndíjra, ami ráadásul az önbizalmán is sebet ejtett; elfogult, apai megítélésem szerint ott, nálatok nem érik fel ésszel, amit csinál. Arra kérnélek meg tehát, kedves Béla, ha netán közölni tudnátok ezt az írást, s netán honoráriumot is tudnátok fizetni érte, hát azt küldjétek el a kedves fiamnak, hogy élni tudjon belőle. Ugye megértesz, ugye tudod, hogy magamnak soha semmit sem kérnék; beszélni sem jutna eszembe ilyesmiről. Te olvastál tőlem egyet-mást — ugye tudod?

A fiam címe: Székely János Jenő, 8000 Székesfehérvár, Szűnyog u. 9.
Jegyezd fel, kérlek a címét, nehogy elfelejtsd, mire aktuális lesz.

Köszönöm a látogatásod (még ha a nagy társaság folytán nem is tudtunk elbeszélgetni), köszönöm a könyveket; nagy szeretettel, hálásan ölel

Székely János

Ha esetleg nem tetszenék az trás címe (mert hiszen tényleg nem novella), lehetne ez is: Lázálom bizonyára. Megítélésedre bízom. Ebben az esetben a Szabédi-idézet elé oda kellene írni: TEXTUS.

3.

1991. V. 19.

Kedves Béla!

Köszönöm kedves, kimerítő leveledet — minden legyen úgy, ahogy írod.

Ablonczy barátodnak viszont — akitől különben sokat olvastam — semmi jót nem tudok üzeni.

A Mórokkal ez a helyzet:

1. Szabédi Lászlóözvegye, Margit néni, kereken megtiltotta, hogy publikáljam vagy előadassam, még akkor is, ha a nevet Kibédire változtatom. (A versidézetek t.i. úgyis elárulnak mindent.) Az, hogy mégis megjelent a Látóban meg a Kortársban, csak annak köszönhető, hogy amikor tilalma megérkezett hozzám, a szöveg ki volt már szedve, tehát túl későn tiltotta be.

2. Ennekem csaknem összes drámai munkáimat, amelyeket ott nálatok (és egyáltalán) színpadra vittek, a Gyulai Várszínház mutatta be, s aztán a Pesti Színház játszotta tovább. Úgyhogy le vagyok kötelezve Gyulának meg a Pesti Színháznak. Tulajdonképpen a Mórokat is Havasi Pista, Sík Feri és Radnóti Zsuzsa hegedülte ki belőlem, ők jártak a nyakamra, sürgették, követelték, ha nem teszik ezt, talán be sem fejeztem volna. Havasi lopta ki hozzátok a szöveget is — egyszóval ők kérték, ők vitték, nekik ígértem. Margit néni tilalma persze rájuk is vonatkozik, de ők abban bíznak, hogy Tompa Gábor, akire rábízták a rendezését, talán ki tudja csikarni Margittól az engedélyt — ugyanis édes unokaöccse. Meglátjuk, mi lesz; lehet, hogy ők sem mutatják majd be, de hogy máshová most már nem ígérhetem el, az bizonyos.

3. 1979-ben megjelent a Magvetőnél a drámakötetem (Képes Krónika). Egy-két évvel ezután a Nemzeti Színház igazgatója (a nevére sem emlékszem már) úgy nyilatkozott, hogy azért nem játszanak kortárs magyar drámát, mert egy sem üti meg a Nemzeti Színház mértékét, színvonalát. Hát akkor én csendesen megfogadtam magamban, hogy ennek a színháznak sohasem fogom engedélyezni valamelyik drámai munkám bemutatását. Soha, míg a világ. Olyan ritkán van alkalma az embernek egy nemzeti intézményt szankcionálni, hát énnekem ez is megadatott. Jól tudva, kedves Béla, hogy minderről Ablonczy nem tehet semmit, de az önmagunknak tett fogadalom — mégiscsak fogadalom.

Hát ennyit tudnék válaszolni kedves leveledre; megkérlek szépen, ne haragudj.

Szeretettel, barátsággal ölel
Székely János

Kedves Béla! Nagy zavarba hoztál kedves leveleddel. Először is jól tudhatod, hogy lakáshoz kötött beteg vagyok; a felolvasásokatokra sem tudtam elmenni; nem tudok már sehová. Azután van egy nyilvános fogadalmam, hogy semmiféle díjat nem fogadok el. A szuverenitásomat őrizném ezzel. Néha kész tények elé állítanak, s olyankor ízlésem tiltja, hogy botrányt kavarjak. Szóval ha már így esett, megkérek, kedves Béla, küldjétek el a díjat a fiainak, őneki hivatalos felhatalmazása van, hogy bármit átvegyen helyettem. (Székely J. J. Székesfehérvár, Szűnyog u. 9.) Köszönöm rámgondolásod, szeretettel ölel

Székely János

Kedves Béla!

Megkaptam kedves üdvözlő soraidat; jólesett, hogy kéziratot kérsz. Engem tudniillik, úgy tudd meg, most mindegyik tábor kitagadott. Jóvátehetetlenül elterpeszkedett rajtunk a politika; bármit gondol az ember, azt aszerint ítéli meg, hogy használ-e, árt-e valamelyik tábornak. És mert a táborok „ellentétes” érdekek; bármit is írna az ember (a saját fejéből), azt mindig sérelmesnek találja majd valaki.

Béla kedves, remélem, legalább Te nem találod majd sérelmesnek a mellékelt (rövid) írást, és publikálni tudod — már ha megfelelőnek találod a színvonalát. Megkérek viszont, hogy értesíts majd a sorsáról, hogy ne maradjak itt tudatlanságban.

Szeretettel, barátsággal üdvözöl

Székely János

Hálás lennék, ha — megjelenés esetén — küldenél a lapszámból egy példányt. Semmihez sem jutok hozzá.

Az első levél — válasz értetlenkedő soraimra: miért nem jön a Debreceni Irodalmi Napokra, miért nem lép föl a romániai magyar írók estjén, 1990. november 15-én.

A másodikban említett látogatás 1991. március 1-jén lehetett, amikor is a Magyar Írók Szövetsége küldöttsége tagjaiként Széles Klárával és Füzi Lászlóval Gálfalvi György társaságában a lakásán felkerestük — itt, ekkor került szóba Szabó Lőrinc két kötetes, önkomentárokkal ellátott versgyűjteménye. Az írás, amiről szól, a Lázálom bizonyára, megjelent az Alföld 1991/9. számában.

A harmadik arra válasz, hogy megköszönve az elbeszélést, érdeklődtem, vajon új darabját, az aztán majd 1991 nyarán a Gyulai Várszínházban előadott Mórokat nem engedné-e át a Nemzeti Színháznak, ahol Ablonczy László igazgató egy Székely-bemutató gondolatával foglalkozott.

A negyedik képeslap: a felolvasás, amire hivatkozik, a Marosvásárhelyen 1991. szeptember 21-én tartott Alföld-est; a díj pedig az Alföld nívódíja, amelyet ugyanebben az esztendőben Esterházy Péterrel és Simon Zoltánnal együtt kapott meg.

Az ötödik s egyben utolsó levél ezen a nyáron az Áldásunk, átkunk: a nyelv című, idei 9-es számunkban közölt esszéjével együtt érkezett.